

**RAQAMLI IQTISODIYOTNING TA'LIMGA TA'SIRI:
MUAMMO VA YECHIMLAR**
Savriyeva Madina Hakimovna
O'zbekiston, Navoiy innovatsiyalar universiteti o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada axborot-kommunikatsiya texnologiyalari ta'sirida ta'lim sohasidagi o'zgarishlar muhokama qilinadi. Raqamli, axborot iqtisodiyoti, bilim iqtisodiyoti va yangi iqtisodiyot o'rtasidagi farqlar asosan terminologik ekanligi asoslanadi. Shu bilan birga, raqamli shaklda taqdim etilgan imtiyozlar, boshqa ta'riflar va ta'riflardan farqli o'laroq, moddiy xususiyatga ega va statistik shaklda va iqtisodiy va matematik modellarda hisobga olinishi va taqdim etilishi mumkin.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, ta'lim, axborot-kommunikatsion jamiyat, ta'limda axborot texnologiyalari.

**IMPACT OF THE DIGITAL ECONOMY ON EDUCATION:
PROBLEMS AND SOLUTIONS**

Abstract: The state considers changes in the field of education under the influence of information and communication technologies. It is argued that it distinguishes between digital, information economic, economic knowledge and new economic knowledge and basic terminological character. At the same time, the benefits presented in digital form, in contrast to these other definitions and definitions, have a new one and can be considered and presented in statistical form and in economic and mathematical models.

Keywords: digital economy, education, information and communication society, information technologies and education.

**ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА ОБРАЗОВАНИЕ:
ПРОБЛЕМЫ И РЕШЕНИЯ**

Аннотация: В статье рассматриваются изменения в сфере образования под влиянием информационно-коммуникационных технологий. Утверждается, что различия между цифровой, информационной экономикой, экономикой знаний и новой экономикой носят в основном терминологический характер. При этом блага, представленные в цифровом виде, в отличие от других определений и определений, имеют материальную природу и могут быть рассмотрены и представлены в статистическом виде и в экономико-математических моделях.

Ключевые слова: цифровая экономика, образование, информационно-коммуникационное общество, информационные технологии в образовании.

Raqamli iqtisodiyot - bu ishlab chiqarishning asosiy omillari raqamli shaklda taqdim etilgan ma'lumotlar bo'lgan faoliyat bo'lib, ularni qayta ishlash va katta hajmlarda, shu jumladan to'g'ridan-to'g'ri shakllanish vaqtida foydalanish, nisbatan samaradorlik, sifat va samaradorlikni sezilarli darajada oshirish imkonini beradi. boshqaruvning an'anaviy shakllariga tovar va xizmatlarni ishlab chiqarish, saqlash, sotish, yetkazib berish va iste'mol qilishning turli turlarida unumdorlik.

Axborot iqtisodiyoti axborot-kommunikatsiya texnologiyalari va axborot tovarlari iqtisodiyoti sifatida tavsiflanadi. Axborot iqtisodiyoti kontseptsiyasining shakllanishi bilan, ko'p iqtisodchi-tadqiqotchilar "hech qanday ma'lumot iqtisodiy o'sishning dvigateli bo'lishi mumkin emas, balki faqat yangi bilimlarning ko'payishiga olib keladigan, uning texnologiyada timsoli bo'lishi mumkinligi"ni ilgari suradilar [1].

Yetakchi mamlakatlar ekspertlari bu borada 2025 yilga borib jahon iqtisodiyotining 55 foizi raqamli bo'lishini, raqamli texnologiyalar davlat, biznes va jamiyat o'rtasidagi samarali hamkorlikni ta'minlovchi tobora kengayib borayotgan jarayon bo'lishini bashorat qilmoqda. 15 dan ortiq davlat raqamlashtirish milliy dasturlarini amalga oshirmoqda: Daniya, Norvegiya, Buyuk Britaniya, Kanada, Germaniya, Saudiya Arabistoni, Hindiston, Rossiya, Xitoy, Janubiy Koreya, Malayziya, Singapur, Avstraliya, Yangi Zelandiya va Qozog'iston. Singapur kabi davlatlar, Buyuk Britaniya, Yangi Zelandiya, Birlashgan Arab Amirliklari, Estoniya, Gonkong, Yaponiya va Isroil raqamli o'sishni ko'rsatmoqda va qo'llab-quvvatlamoda va innovatsiyalar sohasida yetakchilik qilishda davom etmoqda.

Mamlakatimizda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M Mirziyoyev tomonidan 2020 yil "Ilm-ma'rifat va raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish yili" deb e'lon qilingani bejiz emas [2]. Shu munosabat bilan barcha tizimlar, jumladan, barcha mamlakatlardagi oliy ta'lim 2020-2030 yillarga qadar raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha uzoq muddatli rivojlanish rejalari va dasturlarini qabul qilishi kerak [3].

Raqamli texnologiyalar ta'limga nima berdi? Raqamli texnologiyalar o'rganish uchun katta imkoniyatlar ochadi. Shu bilan birga, mavjud texnologiyalar nafaqat individuallashtirish, balki texnologiyalarni almashish imkonini beradi. Masalan, onlayn, veb-dasturlar va telegram botlaridan foydalanish. Bitta texnikadan birgalikda samarali foydalanish axborot almashish tezligini oshiradi. Axborotni o'z vaqtida almashish axborotning qiymatini oshiradi.

Raqamli texnologiya hayotdagi hamma narsani raqamlashtirish orqali bog'laydi. Davlatning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash uchun, birinchi navbatda, ta'limning barcha sohalarida raqamli texnologiyalarni keng targ'ib qilishimiz zarur. Raqamli texnologiyalarni ommalashtirish va qo'llash ko'lamini oshirishni ta'minlash maqsadida ta'lim tizimiga raqamli texnologiyalarni bosqichma-bosqich joriy etish jarayonini amalga oshirish maqsadga muvofiqdir. Ta'lim jahon ta'limi bilan integratsiyalashganligi sababli, ta'lim va iqtisodiyot o'rtasidagi vositachilar sonini kamaytirishi kerak.

Yangi axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining paydo bo'lishi va ularning ta'lim texnologiyalari bilan "birlashishi" o'qitishda tub o'zgarishlarga olib keldi:

Birinchidan, ta'limda axborot texnologiyalari (IT) o'rganish vositalari qo'llanila boshlandi: elektron doska, onlayn kurslar, simulyatorlar, onlayn olamlar.

Ikkinchidan, axborot texnologiyalari ta'lim mazmuni va o'quv jarayoni o'quvchilarning ehtiyojlari va ularning individual xususiyatlariga moslashtirilgan holda ta'limni individuallashtirdi.

Uchinchidan, o'rganilayotgan fanlarni yanada samarali va har tomonlama o'zlashtirish imkonini beruvchi ta'limning o'yin shakllari faol joriy etila boshlandi.

To'rtinchidan, ta'lim, ayniqsa, oliy o'quv yurtlari talabalari va katta yoshdagilar uchun avvalgidan ko'ra ko'proq mavzuga yo'naltirilgan va amaliyotga yo'naltirilgan; talabalarining startup, biznes-loyiha, biznes-reja kabi real loyihalari ta'lim markaziga aylandi.

Bu esa, ta'lim bolalar va yoshlar uchun bir sahna bo'lishni to'xtatdi. Bu insonga umr bo'yi hamroh bo'ladigan uzluksiz jarayonga aylandi. Ushbu o'zgarishlar axborot jamiyati bosqichi va axborot yoki raqamli iqtisodiyotning boshlanishi bilan bog'liq.

Bu jarayonlar "bilimga asoslangan iqtisodiyot" yoki "bilim iqtisodiyoti" atamalarining paydo bo'lishiga olib keldi [4].

Tahliliy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yangi iqtisodiyot kompetensiyalar va yangi turdagi ta'lim standartlari sohasidagi ta'limga talablar qo'yadi. Hozirgi ta'lim tizimining imkoniyatlari zarur mutaxassislarni tayyorlash uchun yetarli bo'lmaydi. Ta'limning milliy modeli asosini tashkil etishi lozim bo'lgan yangi uslub va texnologiyalarni o'qitishda qo'llash bo'yicha talablar shakllantirilmoqda. Bundan tashqari, global tendentsiyalarni tushunish ta'lim modelini ham global, ham mintaqaviy bozorlarga yo'naltirish imkonini beradi.

Zamonaviy ta'lim tizimi XXI asr texnologiyalari imkoniyatlariga to'liq javob bera olmaydi. Shunday ekan, davlat shunday rivojlanishi kerakki, u jahon texnikasi taraqqiyotidan qolishmaydi. Buning uchun maktablarda, o'rta va oliy o'quv yurtlarida yangi avlod texnologiyalarini o'rganish bo'yicha alohida fan yaratilishi va ta'lim tizimiga joriy etilishi maqsadlidir.

Hozirda kompyutersiz maktab topish qiyin, ammo bu ta'lim texnologiyalarida raqamli texnologiyalardan foydalanishning eng keng tarqalgan misollaridan biridir. Bundan tashqari, maktablar va universitetlar hayotlarining barcha sohalarida, onlayn darslar va uy vazifalarini yuklashdan tortib, talabalar forumlari va raqamli boshqaruvga bo'lgan texnologiyalarni qamrab oladi. Barcha hujjatlar bosqichma-bosqich elektron shaklga o'tkazilmoqda. Talabalar va o'qituvchilarning fayllari, shuningdek, ularning profillari, baholari, reytinglari elektron shaklda saqlanadi. Ta'limda raqamli texnologiyalardan to'liq va samarali foydalanish o'quv jarayoniga jiddiy o'zgarishlar olib keladi, bu esa o'quv jarayonida yangi metodologiyalar, yangi mazmun, yangi o'quv vositalari va, albatta, yangi uslub va texnologiyalarni qo'llashni talab qiladi.

Ta'limga raqamli texnologiyalarni joriy etish qator muammolarni keltirib chiqarmoqda. Buning uchun, albatta, doimiy energiya manbai, internet tezligi, katta ma'lumotlar bazalari, kompyuterlar, elektron doskalar, videokameralar, serverlar, dasturiy ta'minot, simsiz tarmoqlar, mobil qurilmalar va ijtimoiy tarmoqlar va hokazolar talab etiladi.

Ta'lim va ta'lim sohasidagi innovatsiyalar ko'p jihatdan o'qituvchilarning vakolatlarini kengaytirishga bog'liq. Xorijda o'qish va malakasini oshirish istagida bo'lgan o'qituvchilarning malakasini oshirishni qo'llab-quvvatlovchi va moliyalashtiradigan ta'lim platformalari yoki fondlarini tashkil etish zarur. Bugungi kunga qadar O'zbekistonda bunday faoliyat bilan shug'ullanuvchi tashkilotlar yo'q.

Xorijda malakasini oshirgan o'qituvchilar faoliyatini nazorat qilish va rag'batlantirish hamda malakasini oshirishni ta'minlaydigan markazlashtirilgan tashkiliy tuzilma mavjud emas. Masalan, Erasmus+ bunga tengdoshlarni o'qitish orqali erishadi. Innovatsiya va texnologiyani sinfga olib kirish uchun o'qituvchilarga to'g'ri muhit, infratuzilma, qurilmalar va yetakchilik yordami kerak [5, 49]. Talabalar va xodimlar uchun raqamli texnologiyalardan foydalanish o'qituvchilarni tayyorlash, o'quv dasturlari va raqamli qo'llab-quvvatlanadigan modellarga mos keladigan o'quv materiallarini birlashtirgan yondashuvni talab qiladi. Bu esa, amalga oshirish uchun tizimli yondashuv bo'lib hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Алексеева И.Ю. Что такое общество знаний? — М.: Когито-Центр, 2014.— [Электронный документ] — <http://iph.ras.ru/page46589323.htm>.
2. Абдувахидов А.М., Маннопова Э.Т. Теоретические подходы к формированию интеллектуальных систем как к инструменту обеспечения эффективности управления. // “Иктисодиётнинг реал секторида ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланишдаги тизимли муаммолар ва уларнинг ечимлари”. Турдош олий ўқув юртлараро илмий–амалий анжуман материаллари –Т.: 2018.
3. “O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash” to‘g‘risidagi PF-5847 sonli O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoni, 2019-yil 8-oktyabr.
4. “Цифровая экономика и влияние её на образование” Абдувахидов Абдумалик Махкамович доктор экономических наук, профессор ТГЭУ Маннопова Элзара Торахановна «GLOBAL SCIENCE AND INNOVATIONS 2020:CENTRAL ASIA» No 3(1).Февраль-март 2020
5. Oliy ta'lim: muammo va yechimlar respublika ilmiy-amaliy konferentsiyasi ilmiy maqola va tezislar to'plami. Абдувахидов А.М., Маннопова Э.Т. Цифровая экономика и её влияние на образование. 2020 yil 25 may Toshkent – 2020. В.-49.